

AFDELING E.

DIE PERIODE 1825 - 1860 (voortgesit)

DIE EERSTE SKOTSE PREDIKANTE EN HUL
PREDIKING.

HOOFSTUK 37.

KERK EN PREDIKING IN SKOTLAND.

Die Prediking en Dordt.

Die ooreenkoms tussen Nederland en Skotland is in meer as een opsig merkwaardig. Nie slegs word dit gesien in die aard van die mense nie, maar veral geld die verwantskap op kerklike terrein. In die sewantiende eeu het Holland invloed op haar westelike buurstaat oorkant die kanaal uitgeoefen, want daar was gemene handelsbetrekkings, soldate het in die leërs oor en weer gedien en studente van beide lande het mekaar ontmoet. Prof. Henderson sê: "One can distinguish the Dutch influences; and one finds that their importance in Scottish Church history is difficult to exaggerate." ¹⁾ Afgesien van hierdie direkte invloede het Skotland langs eie bane ontwikkel en het die stroom van die kerklike lewe min of meer langs dieselfde pad gevloei as in Holland. Eers vind ons die stryd teen Rome dan die tydperk van stywe en koue regsinnigheid in die sewentiende eeu, wat later oorslaan na twee kante toe, die evangeliese en meer vrysinnige rigting.

Die naam van die hervormer, John Knox, staan as met groot letters in die geskiedenis van Skotland geskrywe. Terwyl hy as balling in Genève verkeer, word die First Covenant in 1557 deur die "Lords of the Congregation" opgetrek, wat deur sy briewe daartoe geïnspireer was. Daarin onderneem die kerk om Gods Woord teen alle Roomse magte te bevorder en te soek na die vrye prediking daarvan. ²⁾ Die jaar 1560 sien 'n verder stap, die totstandkoming van die Confession of Faith en die First Book of Discipline, wat albei die gedagtes van Knox vertolk het. In eersgenoemde tree die gedagte op die voorgrond van/.....

1) G.D.Henderson: Religious Life in Seventeenth Century Scotland (Cambridge 1937), 78.

2) Cunningham: Church History of Scotland I. 243.

van die individuele verkiesing, die verkiesing van die geslag en van die volk. ¹⁾ Terselfdertyd is vir die liturgie gesorg t.w. The Book of Common Order, wat deur dieselfde hervormer in Genève opgestel en vir tagtig jaar in die Skotse kerk gebruik is. Van daardie tyd af was die kerk van Skotland deur en deur calvinisties.

Die kontinuiteit van die kerk is hier nie deur die reformasie onderbreek nie, want die kerk het die hervorming self aangepak. Dit was hulle te doen om reiniging van eie tempel. Tog was die stryd teen die Romanisme nie verby nie en het dit telkens opgeduik in die vorm van die Episkopalisme, veral aangehits uit die hoek van Engeland. Toe hierdie hoogkerklike party allerlei nuwigheide in die erediens wou invoer, is die National Covenant (1638) geteken, waarin die kerk onderneem om die "ware religie" te verdedig en alle innovasies teen te gaan. ²⁾

Wanneer die Algemene Sinode besluit om alle biskoppe te skors, wil die koning die opstand met geweld onderdruk. Die "Covenanters", soos hulle genoem word, maak hulle egter slagge-reed en die twee leërs ontmoet mekaar by Duns Law. Al vind geen bloedvergieting plaas nie, behaal die "Covenanters" die oorwinning en maak goeie vriende met die puriteine van Engeland. Die Solemn League and Covenant word nou gemaak (1643) vir die hervorming en verdediging van die egte godsdiens in Skotland, Engeland en Ierland. Hulle beskou as vyand nommer een die volgende: "popery, prelacy, superstition, heresy and schism." ³⁾ Die Skotte was nog altyd trots op hierdie "Covenant"- tydperk. Saans by die haarde het moeders tot in verre geslagte hul kinders van diê heldedade vertel. Daardie gees van durf, strengheid en onafhanklikheid is later meermaal by die volk en hul geestelike leiers gevind.

'n Verdere/.....

1) Biesterfeld: Schets van die simboliek, 98.

2) Cunningham a.w. I. 526.

3) Idem II. 44.

'n Verdere kristallisering van die dogma vind plaas toe die Westminster Confession of Faith (1643) deur 'n spesiale sinode vasgelê is. Dit is tot vandag toe die belydenis van die Presbiteriaanse kerk. Ook die Larger Catechism, Shorter Catechism, Directory for Public Worship en die metriese uitgawe van die Psalms word by die Westminster byeenkoms aangeneem. ¹⁾ Skotland is tans meer puriteins gemaak as ooit tevore.

Die episkopale en die "covenanters" het tussen 1643 - 1688 soms tot wrede botsings gekom, maar in 1688 bestyg Willem van Oranje die troon en begunstig die "covenanters." Nou het presbiterianisme finaal gesevier en in Skotland bevestig geword.

Ons opskrif bo hierdie paragraaf maak melding van 'n ander belangrike sinode n.l. van Dordt. Ons doen dit met opset omdat die prediking van die sewentiende eeu in Skotland soveel ooreenkoms toon met dié van die Nederlandse Dordtse gees. Ook daar was die verkondiging streng ortodoks na die letter, maar baie skolasties en droog na die gees. Wel was Skotland nie eers direk verteenwoordig op die sinode van Dordrecht (1618, 1619) nie, maar hulle het die besluite heelhartig oorgeneem. Dié kerklike byeenkoms het 'n besondere plek in die Skotse denke ingeneem. ²⁾ Na Dordt mag geen dominee in Skotland anders as 'n goeie Calvinis wees nie.

Veral het hulle gewaak teen die Arminianisme, 'n rigting wat in die prediking maklik insluip. Toe in 1622 in Engeland die verkondiging van "the deepe points of Predestination, Election, Reprobation or the Universalite, Efficacie, Resistibilitie or Unresistibilitie of God's Grace" verbied was, het Skotland dit beskou as 'n beskerming van die Arminianisme.

Die/.....

1) Biesterfeld a.w. 99.

2) Henderson a.w. 78.

Die gevaar was nie denkbeeldig nie, want die episkopale, in naam 1)
 nog calvinisties, het arminiaanse, platoniese e.a. idees toegelaat.
 Die presbiteriane egter was in hart en murg gereformeerde en het geen
 ruimte vir leervryheid toegelaat nie. Daar sou wel verskille
 onder hulle in die toekoms kom, maar alleen ten opsigte van aksent-
 tuering en in die graadverskil van hul Calvinisme. 2)

Die Scots Confession beskryf, net soos ons Heidelbergse
 Kategismus, die kenmerke van die ware kerk "first the true
 preaching of the Word of God secondly, the right ad-
 ministration of the sacraments." Die prediker is nie priester
 nie, maar lerende ouderling. Die prediking was uitleggend van
 aard, net soos by Calvyn, terwyl die metode ooreenkom met dié van
 Nederland: disputasie, retoriek en sitate uit die hervormers.
 Die verdeling volg die formule van "doctrines, reasons and uses",
 eers die leerpunte in die teks, dan argumente om dit te bewys
 en dan die toepassing. Die leerrede bevat eindelose subdivisies
 wat die hoorder nie altyd kan volg nie.

Wat die erediens betref, die inrigting daarvan is ook
 baie soos die in Nederland en Suid-Afrika. Die preekstoel staan
 in die middel, die "precentor" (voorsinger of voorleser) onder
 die kansel en die kerkraadslede langs die kante. 3) Die orde
 van diens is: gebed, "lecture" (skriflesing met kommentaar op
 vers vir vers), gebed, preek, psalm en seën. 'n Besondere eien-
 skap van die Skotse erediens was dat die voorsinger elke reël van
 die psalm voorlees en die gemeente dit dan sing. 4) Die preek was
 meesal baie lank, droog en onaantreklik.

Die Prediking en die "Evangelicals".

Tot diep in die eerste helfte van die agtiende eeu
 was die Presbiteriaanse kerk die enigste en die magtige in Skotland.

Behalwe/.....

1) Idem, 88.

2) Cunningham a.w. II. 246.

3) Henderson a.w. 190, 192, 201.

4) Graham: The Social Life of Scotland in the Eighteenth Century
 (London 1909), 291.

Behalwe die klein afsplitsing van die Cameronians in 1680 was daar geen ander mededinger nie. In 1737 egter het die eerste vername afskeiding plaasgevind onder die naam van die "Secession." Dit het sy eerste stoot gekry deur 'n onskuldige boek in 1646 reeds deur Edward Fisher geskrywe. "The Marrow of Modern Divinity" is deur Thomas Boston in die huis van 'n lidmaat gevind en die lees daarvan was hom tot seën gewees. Hy gee 'n heruitgawe daarvan in die lig. Die boek het tot die ou puriteinse tipe van Engeland behoort, wat die weg tot saligheid wyd oopmaak, die son-
daar as magteloos bestempel en hom probeer oorreed om dadelik die uitgestrekte hand van Gods genade aan te neem. 1) Die Algemene Sinode lê in 1720 egter 'n verbod op die lees van die boek, omdat dit die volgende ketterye sou leer: (i) die algemene versoening; (ii) sekerheid lê in die wese van geloof; (iii) heiligmaking is nie nodig vir die saligheid nie; (iv) die vrees vir straf en die hoop op loon mag nie motiewe vir die gelowige se gehoorsaamheid wees nie; en (v) die gelowige is nie onder die wet as reël vir die lewe nie. 2)

Die raison d'être van die "Secession Kirk" - soos hy genoem is - was egter 'n preek. As die prediking nie so ernstig in Skotland opgevat was nie, sou die sinodale preek van Ebenezer Erskine nooit so 'n opskudding veroorsaak het nie. "Scotland has been a land of preachers. Probably in no country in the world have pulpit ministrations exercised so much influence or been taken so seriously by the people." 3)

Volgens die gebruik van die "patronaat" kon 'n prediker deur inmenging van buite op 'n gemeente afgedwing word. Ebenezer Erskine "a non-juror, a marrow man, an anti-patronage man", moderator van die provinsiale sinode, protesteer daarteen in die genoemde preek, met die gevolg dat hy, Thomas Boston e.a. geskors word.

Agt/.....

1) Garvie: The Christian Preacher (Edinburgh 1920), 167.

2) Cunningham a.w. II. 251.

3) David Woodside: The Soul of a Scottish Church, 145.

Agt dominees kon in 1737 die "Associate Presbytery" stig. 1)
Op die oog was die die "intrusion" - beginsel op die spel, maar agter die beweging skuil die invloed van die "Marrow" en 'n reaksie teen die heersende dooie vorm van die godsdiens.

Nederland en Skotland het ook dit in gemeen dat daar gedurig kerklike afskeidings plaasvind. Al moet hierdie verskynsel betreur word, sien ons daarin die karakter van die Skotte. Hulle was baie onafhanklik van gees en wou geen tirannie oor die gewete duld nie. Die "Secession" is in 1747 weer gespits tussen "Burghers" en "Anti-burghers" op grond van die "Burgess Oath", waarvolgens die burger moes sweer dat hy trou staan by die ware religie, soos deur die wet voorgeskryf. Die vraag was of die ware godsdiens dié van die "Covenant" was al dan nie. 2)

Twee-en-vyftig jaar later kom daar 'n verdere jammerlike skeuring onder hulle geledere. Die "Burghers" wat nog aan die "Solemn League and Covenant" as norm vashou, verklaar hulle in hul Sinode teen alle burgerlike inmenging in godsdienstige sake, b.v. dat die magistraat sal intree om te straf. 'n Minderheid stem nie hiervoor nie en tree uit as "Original Burghers" of "Auld Lights" teenoor die wat voorgee om 'n nuwe lig op die "Solemn League and Covenant" te besit. Van hierdie nuwe stigting sê iemand dat hulle "one of the most stubborn and self convinced of little religious communities still lingering on obscurely in perfect conviction" is. 3) Die Murrays van Suid-Afrika se voorouers het tot die "Auld Lights" behoort. 4)

In 1820 is al die "Burgher" - groepe gelukkig herenig tot die "United Secession Church" met 'n totaal van 325 gemeentes.

'n Ander/.....

1) Cunningham a.w. II 285, 302.

2) Idem II. 329.

3) Graham a.w. 377.

4) J. du Plessis: Het Leven van Andrew Murray, 17.

'n Ander skisma was dié van Thomas Gillespie toe die "Relief Synod" (1761) die lig gesien het. Die aanleiding daartoe was andermaal die "patronage"; toe hy daarvan wegbreek beskou hy dit as "a relief from patronage". Hierdie afskeiding het nie so goed gevaar soos die ander nie, sodat Gillespie vir jare die enigste leraar was." ¹⁾ Die "Relief kirk" en die "United Secession" het later (1847) saangesmelt tot 'n sterk eenheid, die "United Presbyterian Church."

Al hierdie afgeskeie kerke het in die agtiende eeu 'n meer evangeliese voordrag van die godsdiens gesteun. Die Erskines was gekenmerk deur hul persoonlike toewyding en innige vroomheid. Ebenezer Erskine het 'n "warm and pure Gospel" gepreek. Toe iemand sy vriend vra of hy ooit Ebenezer Erskine hoor preek het en die antwoord ontkennend was, volg dit: "Then, sir, you have never heard the Gospel preached in his majesty." ²⁾ Dit tref ons dat die "Secession" ondersteun is deur talryke bidgeleskappe, wat oor die hele land georganiseer was. Meer as een afgeskeie gemeente het uit so 'n biduur ontstaan. Veral het hulle die geleedere gesluit teen die opkomende "Moderatism".

"Gospel-preaching" in sy intens evangeliese betekenis geneem, het tradisie by die "Secession" en aanverwante kerke geword. Dit was 'n warm hartelike prediking. Die volk het daarna verlang, want as die prediker droog was, dan noem hulle hom 'n "yuill" (ale) predikant d.w.s. die mense verdwyn tussen die dienste om hier te gaan drink. As hy egter 'n "gospel man" of 'n "affectionate preacher" is, word hy as 'n "Kail pot preacher" bestempel, omdat die gehoor so aandagtig luister dat hulle die "kail" in die potte tuis vergeet. ³⁾

Die leer van die uitverkiesing is nie tipies Skots nie, maar eie aan die Calvinisme. Tog het die Skotte dit op hul besondere manier voorgedra. Die uitverkorenes kon alleen die eindelose weë vryspring deurdat 'n offerande aan God gebring is

en/.....

1) Cunningham a.w. II. 351.

2) Woodside a.w. 29, 149.

3) Graham a.w. 307.

en dat Christus se lyding gelyk moes staan aan die wat die verlostes andersins moes verduur. Daarom moes Hy die toorn van die Vader verduur. Terwyl die meerderheid leer dat Jesus slegs die ellende gesmaak het wat die uitverkorenes moes ly, leer die "Marrow men", die Erskines en Boston dat Jesus vir alle mense gesterf het en daarom moes Hy die ellende van die hele wêreld dra. ¹⁾

Hulle het die genade aan almal aangebied en nie net aan die verkorenes nie. "They reckoned themselves Calvinists; but their Calvinism, as in the case of Calvin himself, did not prevent them from imputing to their hearers the most direct responsibility for the rejection of Christ and for neglecting the opportunity available for all of receiving the power of God unto salvation." ²⁾ Garvie sê dat hulle gemagtigde en nie hyper-calviniste was nie; hulle Calvinisme was "broad, catholic, liberal" en was geïnspireer deur die sendinggees van die Christendom. ³⁾ Vir ons in Suid-Afrika is hierdie punt van groot belang, soos ons later sal sien.

Die aanhangers van die "Marrow" het geywer vir die sekerheid van die saligheid en in hul prediking gevra dat die hoorder moet seker maak dat hy 'n gepredestineerde is. Hulle is gemaan om Christus as borg (surety) aan te neem en te glo dat Hy hul skuld betaal het by God. Daar was 'n sterk aandrang by die luisteraar om "to get to grips with Him", "to close with His offer," "to embrace Him", "to be espoused to Him." ⁴⁾ Hulle het die uitverkiesing so vertolk dat die sondaar 'n baie duidelike verantwoordelikheid ook besit. Die aanmoediging tot 'n persoonlike beslissing het dikwels gepaard gegaan met heelwat gevoel en die "Evangelicals" is daarin onderskei van andere. 'n "Affectionate preacher" was 'n aanbeveling vir 'n vakante pos. ⁵⁾

Gewoonlik/.....

1) Idem, 407.

2) Woodside a.w. 147.

3) The Christian Preacher, 168.

4) Graham a.w. 408.

5) Idem, 310, 295.

Gewoonlik word alle openbaring van emosie op die kansel as meto-
disties bestempel, maar die Skotse Calviniste was nie bang vir ge-
voel nie. Van Arminianisme was hier geen sprake nie.

Gedurende die agtiende eeu was die tema in die ver-
kondiging van hierdie mense byna altyd dieselfde. Dit was die
"Fourfold state of man" t.w. (i) wat hy in sy oorspronklike staat
was; (ii) wat hy was na sy val; (iii) wat hy onder die genade
is en (iv) wat hy in die ewige staat sal wees. Dwars deur sy
bediening borduur die prediker op hierdie stramien voort. In
elke Bybelvers word hierdie tema gesoek. Verder was hy beperk
in die keuse van sy teks deur die "ordinary" d.w.s. 'n soort
perikoopdwang, waardeur hy verplig is om oor sekere Skrifgedeel-
tes te preek. "This was a custom universal in Scotland, for it
was enjoined by the Church and beloved of the people."

Die gevolg was dat dieselfde preekmanier van die
Coccejane in gebruik gekom het om b.v. soos Smytegeld 145 preke
oor een teks te lewer. Thomas Boston preek vir een jaar oor die
mens se verdorwenheid, een jaar oor Christus as redmiddel, dertien
maande oor die toepassing van die redmiddel en rond sy "Fourfold
state" af na byna vyf jaar. Die arme dominee was dikwels in
duisternis en moeite om sy preekstof te vind en dit moes tot
vindingrykheid van die prediker en tot verveling van die hoorder
lei.¹⁾

'n Ander kenmerkende eienskap van die Skotse predi-
king was dat dit nooit gelees was nie, maar vry voorgedra is.
Dit was wel uitgeskryf, maar die manuskrip is tuis gelaat. So
het die volk daarvan gehou en so is geglo dat die Here se seën
daarop rus. Ralph Erskine het 'n "see-saw whine" in sy voordrag
gehad en aan 'n liturgiese gedreun is in dié tyd geglo. Teen
die einde van die agtiende eeu het hulle daarvan weggekome.²⁾

Sover het ons stilgestaan by die Woordbediening
van die afgeskeie kerke.

Die/.....

1) Idem, 294, 297.

2) Idem, 295.

Die evangeliese strekking was egter nie tot hul geleedere bepaal nie, maar het tot die gevestigde kerk ook deurgedring. Daar was binne die ou Presbiteriaanse kerk 'n groep wat hulle "Evangelicals", veral teenoor die "Moderates", genoem het en aan die begin van die neëntiende eeu het hulle hulself tot 'n definitiewe party gevorm.

Die geestelike atmosfeer in Skotland was toe wêrelds, koud en onverskillig. Kerkgang was aan die orde, maar was vir die meeste net 'n gewoonte. Toe kom dr. Andrew Thomson op die toneel met sy prediking wat soos 'n bom onder die mense val. "He preached clear, well-reasoned, tensely-written discourses, strongly Evangelical." 1) Hy het voorrang verleen aan die leerstukke van genade en versoening en gou was daar 'n verandering onder die mense. Sy volgelinge is "Thomson's Men" genoem. 2)

Hierdie herlewing wat gevolg het, het gelei tot 'n kerklike botsing. Die man wat hier in die midde van alles gestaan het, was die begaafde dr. Thomas Chalmers, wat met die evangeliese herlewing van Engeland in aanraking was. "He began preaching Christ as Paul, and Luther and Bunyan and Erskine had preached Him and the devils at once began to scamper." 3) Hy het daarteen gestry dat die staat 'n predikant op die gemeente afpers en in 1834 is die "Veto Act" deur die Sinode besluit, waardeur die gemeente beswaar kan maak teen 'n kandidaat. Dit het uitgeloop op die Disrupsie van 1843 toe die "Free Church" ontstaan het na sy afskeiding van die "Established Church".

Die begin van die neëntiende eeu was 'n tydperk van geestelike bloei vir die Skotse kerk. Daar is geywer teen slawery, teen die "Test and Corporations Acts", teen misstande in myn en fabriek, terwyl die sending-liefde opgevlam het. "That wave of evangelical religion.....had come streaming into the church of Scotland." 4)

Die/.....

1) Peter Bayne: The Free Church of Scotland, (Edinburgh 1894), 39.

2) Garvie: The Christian Preacher, 224.

3) Bayne a.w. 54.

4) Idem, 92; John Mackay: The Church in the Highlands, 230, 231.

Die predikante wat na Suid-Afrika oorgekom het was meesal van die "Evangelicals". Van alle vreemde lande waar gesoek moes word vir versterking vir die kerk in Suid-Afrika, was daar seker geen oord, behalwe Nederland, meer geskik as Skotland nie. Die aard van die twee volke en die leer en strekking van die twee kerke het baie in gemeen gehad.

Die Prediking en die "Moderates".

Van 'n ander kant het daar in die agtiende eeu skerp reaksie teen die rigorisme van die "Covenanters" gekom. Die fynes en geleerdes, veral onder die Episkopaal-gesindes, het begin voorkeur gee aa 'n ruimer opvatting van die godsdiens en gespot met die "Unctuous verbiage and nasal twang" van die stoere puriteinse predikers. ¹⁾ Al meer en meer het daar 'n party binne die kerk gevorm wat gestaan het vir "quiescence and acquiescence, for moderation and compromise, for humanism and for not being zealous overmuch." Trouens, hierdie neiging sit van nature in die menslike samestelling

Hulle staan skerp teenoor die "Evangelicals" en noem die Erskines en Gillespies "High-flyers." Die koning en die aristokrasie word deur hulle gerugsteun, terwyl die "Evangelicals" vir die regte van die volk stry. In die jare 1712 - 1751 was die "Moderates" sterk op die voorgrond, alhoewel nie oorheersend nie, maar tussen 1751 - 1800 het hulle onder leiding van Robertson die botoon gevier. Dit was die "hey-day of Moderatism." ²⁾

Die agtiende eeu staan gekenmerk as die tyd van die Franse Rewolusie, Voltaire, die Franse Ensiklopediste en Tom Paine. 'n Vraag van skeptisisme het van Frankryk na Skotland oorgewaai en manne soos David Hume het dit groter ingang laat vind. Prof. Hutcheson van Glasgow gee aan sy studente lesings oor "moral philosophy", terwyl die glans van die gereformeerde dogmas al dowwer word. Teologiese studente word nou moeg vir die stywe Hollandse teologie en voeg hul liewers by Franse outoriteite. ³⁾ Dit was die eeu van die Verligting.

Die/.....

1) Cunningham II. 301.

2) Woodside a.w. 40

3) Graham a.w. 352.

Die gety van toleransie kom ook tot sy vloed. Prof. Simson wat beskuldig staan van Arianisme, word wel geskors, maar toegelaat om sy traktement te behou. Prof. Campbell van St. Andrews van kettery verdenk, is volkome vrygespreek. Teenoor die skeptisisme van David Hume bewys die kerk hom verder tolerant.¹⁾ Hierdie vrysinnige gees was iets nuuts vir die kerk van Skotland.

Die kansel dien gewoonlik as klankbord van alles wat rondom gebeur en vroeg het hierdie gees in die prediking uiting gevind. Die temas van hierdie predikers was: "the duties of everyday honesty, charity, good neighbourhood..... poor-laws and benefit-societies." Daarom ook dat hulle "legal or moral preachers" genoem is.²⁾ Edward Burt meen in 1736 "that ministers should speak more civilly of morality; for to tell people they may go to hell with all their morality at their backs, tends to diminish the fear of sin."³⁾ Hulle het nie geglo dat die sondaar geheel verdorwe is nie en daarom nie gepleit vir oorgawe en hartsverandering nie. Trouens, alle geesdrif in die godsdienst het hulle verfoei. Die gevolg was dat hulle preke "cold and stilted" was en geen dryfkrag bevat het tot 'n heiliger lewe nie. Net waar hulle kom daal die kwik van die geestelike termometer.⁴⁾ Die gevolg was dat wanneer hulle die "heads" van hulle leerredes "neergelê" het "the congregation laid down their heads in the pews."⁵⁾

Hierdie vryere opvattinge het ook 'n stempel op die gedrag en leefswyse van die "moderate"- dominees gehad. Hulle was baie opgewek in geselskappe en nie 'n asketiese beleid deurgevoer nie. Dr. Webster b.v. woon allerlei dinees by en besoek selfs die kantien. Die "Evangelicals" beskuldig hulle van "spiritual deadness of neglected parishes, of unvisited people, of forsaken death-beds, and comfortless preaching."

Die/.....

1) Graham a.w. 355, 358.

2) Idem, 362.

3) Idem, 410.

4) Woodside a.w. 42, 43.

5) Graham a.w. 362.

Die Erskines het hierdie nuwe skool van predikers bestempel as "paganised divines" en Ralph Erskine sou uitgeroep het: "the legal path is the cleanest road to hell." 1)

Die volk het daarom hul sielespyse by die afgeskeie kerke gaan soek. "The people in many districts despised and detested all "legal preachers", who taught morality and dared to suggest that to do duties of life formed an element of christianity. They loved men.....who denounced all teaching of morality as causing men to trust in their filthy rags of selfrighteousness." 2)

As proewe van "Moderate"-prediking noem ons dr. Hugh Blair (1718-1800), wat baie mooi kon preek en van wie Koning George III verlang het dat sy leerredes in die hand van elke kind mag wees. 3) Dit tref ons dat hy in sy prediking aanneem dat almal in die gemeente christene is, sodat die verlore sondaar nie in die gewete aangegryp word nie. Daar is geen behandeling van die direkte nood van die siel en geen oproep om met God versoen te raak nie. Sy prediking is meer objektief as subjektief. 4) "His sermons are cold representations of the accepted Christian doctrines and ethics, without the warmth of evangelic earnestness or the driving power of great conviction. There is a want of vitality." 5)

Hierdie soort verkondiging staan gelyk met dié van die Supra-naturalisme in Nederland en Suid-Afrika. Die Skotte het egter nie hulle geleedere in ons land kom versterk nie, maar was meesal uit die kamp van die "Evangelicals". Vir die prediking van die Kaapse kerk was dit van hoë belang. Verder het die Skotse predikante wie se vaders soveel moes stry om die kerk te bevry van die staatsjuk, hulle heelhartig in Suid-Afrika ingewerp om die Ned. Geref. Kerk los te woel van die leiband van die burgerlike owerheid. Daar is 'n noue band tussen die kerk se eis om geestelike onafhanklikheid en die geloof in die evangeliese leer.

1) Idem, 363, 410.

2) Graham a.w. 369.

3) Muir: The Church of Scotland - a sketch of its History, 144.

4) Woodside a.w. 148.

5) Garvie a.w. 170.

HOOFSTUK 38.DR. GEORGE THOM.Lewensloop.

Nadat die Engelse die Kaap vir die tweede keer in 1806 in besit geneem het, is 'n doelbewuste angliseringsbeleid ten opsigte van die kolonie deurgevoer. Lord Charles Somerset het aangekondig dat die amptelike taal voortaan Engels sal wees. Die skole moes dienooreenkomstig omgeskep word en die Hollandse kerk, die bolwerk van die Nederduitse kultuur, moes dieselfde weg opgaan. Om dit te bewerkstellig het Somerset die plan beraam om Engelse onderwysers en predikante van oorsee in te voer. Eintlik het luit.-kol. John Graham die wenk aan die hand gedoen. ¹⁾ Om hierdie gedagte tot uitvoering te bring het die goewerneur van ds. George Thom gebruik gemaak.

Gebore op 18 Junie 1789 het die jonge George reeds vroeg die neiging openbaar om sendeling te word. Sy opleiding daartoe het hy in die seminarie van Gosport, geleë teenoor Portsmouth op die kus van die inham, ontvang. Hierdie inrigting het in 1780 onder leiding van dr. David Bogue tot stand gekom vir jongmense wat in diens van enige non-konformistiese denominasie in die evangeliebediening wou gaan. Later het dit in noue verband met die Londense Sendinggenootskap gestaan. ²⁾

Sy vorige akademiese afrigting het aan die universiteit van Aberdeen geskied. In hierdie tyd het hy die gewoonte gehad om 'n opsomming te maak van elke preek wat hy hoor. Uit so'n oorgeblewe boekie ³⁾ blyk dit dat hy nou in noue aanraking met die Independenten was, want hy sit dikwels onder die gehoor van hul predikante.

Hy/.....

-
- 1) Records IX 264.
 - 2) "David Bogue" deur A.B.Grossart in The National Biography (uitgegee deur L. Stephen en S.Lee 1908).
 - 3) "Heads of Sermons (No.1); begun at Aberdeen Feby.1804 finished Jany 1805". Aan my geleen deur ds. George Thom van Bloemfontein-00s. © University of Pretoria

Hy word in 1812 deur die L.M.S. na Calcutta, Indië, gestuur, maar sy prediking vind by 'n Skotse regiment aan die Kaap soveel byval dat hulle hom versoek om onder hulle te bly. ¹⁾ Die "Sutherland Fencibles", in 1793 opgerig, was van die begin van die neëntiende eeu in Kaapstad gestasioneer. Begerig om hul godsdienstige voorregte, soos hulle gewoon was, te geniet, stig hulle 'n eie gemeente en versoek eerw. Thom om die genademiddels te bedien. ²⁾ Die gedrag van die besondere gemeente word geroem. "The regiment was a pattern for morality," skryf Thom, "they read their Bibles, they observed the Sabbath, they saved money in order to do goodIf ever apostolic days were revived in modern times on earth, I certainly believe some of these to have been granted to us in Africa." ³⁾

Toe die garnisoen die land verlaat, het eerw. Thom hom metterwoon as sendeling in Kaapstad gevestig, waar hy 'n geseënde werk verrig het. Nadat hy hom van sy Genootskap losgemaak het "for reasons which are not material to those unconnected with that body," het Lord Charles Somerset hom aangestel as predikant van die Ned. Geref. gemeente Caledon, aangesien ds. M.C.Vos weens ouderdom sy emeritaat aanvaar het. Die goewerneur het voor dit eers sekerheid van di. Vos, von Manger, A Faure en Kicherer gekry dat daar ooreenkoms is tussen die godsdienstige oortuigings van eerw. Thom en die belydenis van die Kaapse kerk. ⁴⁾ Hy is in 1819 deur ds. J.H.von Manger in sy amp bevestig.

George Thom was 'n innige gelowige en het saam met sy vrou Christina Louisa die Here van naby gevolg. Dit is duidelik dat hy tot die puriteinse groep van die Skotse kerk behoort het. Hulle bring 'n hele dag in vas en gebed deur, terwyl die
 inrigting/.....

1) De Honigby 1842, 158.

2) Gordon Balfour: Presbyterianism in the Colonies (Edinburgh 1899), 282.

3) Christian Herald, Oct. 1814, by Balfour a.w. 284.

4) Records XII.58, 116.

inrigting van hul private godsdiens in die teken van die askese gestaan het. ¹⁾ Die Sabbat was vir hulle baie heilig. As hy op nuwejaarsdag, 1820, preek, waarsku hy die gemeente om Sondag steeds te eerbiedig. Met huisbesoek bestraf hy 'n paar jongmense omdat hulle die vierde gebod oortree.

Sy dagboek gee die verrigtinge van een naweek weer. Sondag, 9 Julie 1819, preek hy na aanleiding van Sag. 9 v.12: "Keert gylieden weder tot de sterkte, gy gebondenes, die daar hoop²⁾" Die sakrament word aan sestig kommunikante uitgedeel, waaronder sewe slawe en hottentotte is. Met danksegging neem hy tot tekswoorde: "Het is volbracht." Die aand lei ouderling Lourens 'n diens in die woning van die koster, want die buitemense is reeds huistoe.

In sy aanstellingsbrief aan ds. Thom het Somerset veral melding gemaak van die heidene rondom Caledon en die leraar gevra om sy aandag aan hulle te wy. ³⁾ Vir die oud-sendingeling was hierdie deel van sy arbeid ongetwyfeld 'n vreugde. Ons lees in sy dagboek telkens van vrygemaakte slawe wat in die biduur bid of aan die nagmaal deelneem.

Tydens sy Caledonse bediening het hy verlof gekry om twee jaar na Skotland te gaan. Met hierdie besoek moes sy Alma Mater, die universiteit van Aberdeen, hom 'n doktorsgraad honoris causa toegeken het, want van nou af is hy dr. Thom. Terug in sy gemeente was die verhouding tussen hom en die kerkraad gespanne. Op oujaarsdag, 1824, skryf hy dat sy gemeentelêde wêreldsgesind is, dat kerkraadslede hom onbroederlik behandel, veral een ouderling tydens censura morum. ⁴⁾ Ons weet nie wat die oorsaak van die veranderde houding was nie.

Gelukkig/.....

-
- 1) Gedeeltes van sy dagboek, De Gereformeerde Maandblad, 1899.155.
 - 2) In hierdie tyd moes hy 'n studie van Sagaria gemaak het, want hy kies sy teks dikwels uit hierdie profesie.
 - 3) Records XII. 59.
 - 4) De Gereformeerde Maandblad, 1899. 173.

Gelukkig dan dat hy in 1825 as opvolger van ds.

Kicherer na Tulbagh verplaas kon word. Uit die ses jaar van sy verblyf alhier het hy drie jaar nie gepreek nie, omdat hy aan verstandsverbystering begin ly het. Die voorleser moes hulpdiens verrig. Iemand kla in die dagpers oor die toestand; die wa van die kerkraad waarmee huisbesoek gedoen moet word, word deur die dominee vir plesierritte gebruik en dan lui dit dat die vars lug sy gesondheid sal verbeter! ¹⁾ Op 10 mei 1842 is hy oorlede.

Met die eerste sinode van 1824 het ds. Thom waardevolle dienste verrig. Met die oproeping daartoe deur ds. A. Faure het hy 25 beskrywingspunte opgestuur wat hy behandel wil sien. ²⁾ Ons noem net No. 17: "No member of this church should be allowed to expound the Holy Scriptures publicly without having been first examined by the consistory of the District to which he belongs, and obtaining written permission from the minister; and he should only be allowed to hold such services in the District to which he belongs, unless he obtains the consent of the minister of another District where he may keep divine service and the permission may be withdrawn according to the decision of the consistory to which he belongs without appeal." Dit was die dae van lastige oefenaars en lekepredikers wat op eie houtjie konwentiekels wou hou. Hierdie beskrywingspunt het 'n plek gekry in die nuwe reglement van die kerk.

Ds. Thom was assistent-scriba van die sinode, lid van die kommissie tot ondersoek van die werk van sendelinge in die kolonie, en voorsitter van die kommissie vir die oprigting van 'n eie kweekskool.

Hy sal egter altyd in die kerkgeskiedenis onthou word as die skakel tussen ons kerk en die Skotsé kerk, as die persoon wat die eerste Skotse predikante na Suid-Afrika oorgebring het.

Toe/.....

1) De Zuid-Afrikaan, 9 Des. 1831, 20 Jan. 1832, 19 Des. 1834.

2) Acta Synodi 1824, S. 1. 24, K.K.A.

Toe hy met verlof in die buiteland was, is hy daartoe deur Lord Charles Somerset versoek. 1) Omdat George Thom self vroom was en tot die evangeliese party binne die Skotse kerk behoort het, het hy na manne gesoek van gelyke oortuigings en beginsels. Deur sy bemoeiinge het die volgende leraars na Suid-Afrika geëmigreer: Andrew Murray, Alexander Smith, Henry Sutherland, Colin Fraser en George Morgan, almal evangeliedienaars wat die kerk met toewyding gedien het. 2)

Sy prediking.

Dr. George Thom/^{het}terloops enige beskouings omtrent die verkondiging en die verkondiger aan ons nagelaat. Hy besef die verantwoordelikheid van die prediker om die weg aan sondaars aan te wys. Toe hy 'n man, Mnr. Shepherd, wat dodelik krank lê, opsoek vra hy aan die dominee, waarom hy nie vroeër in tye van gesondheid met hom onderhandel het nie, want dan kon hy hom bekeer het. "This reproof I felt," skryf Thom, "a dying man looking to me with an eye which I shall never forget, addressing me in that manner.....O God, may I not find any at the bar of judgment, who shall charge me with having neglected their souls, when I had an opportunity of being useful to Them on earth. 3)
Hy/.....

1) Dreyer : Boustowwe, 170.

2) Ds. W.R.Thomson het ook saamgekom, eers as sendeling, maar later het hy predikant van Stockenstrom geword. Van 1828 - 1836 het die volgende sewe bygekom: di. J. Edgar, J.Cassie, J.Pears, W. Robertson, A. Welsh, R.Shand en Thomas Reid. Daarna het die stroom voorlopig opgehou, omdat 'n genoegsame aantal landseuns uit Europa teruggekeer het. Moorrees a.w.508

3) Narrative of the last sickness and death of Mr.Richard Shepherd, merchant at the Cape of Good Hope: in a letter to Joseph Reyner, Esq. by the Rev. George Thom, missionary at the Cape of Good Hope (London 1816), 12.

Hy meen dat in die oordeelsdag dit nie moeilik sal wees om te ontdek wie se plig dit was om sekere persone te waarsku nie.

Sy ondervinding met Shepherd, laat hom verder die noodsaaklikheid voel van "evangelical preaching". Toe die oorledene jonk was, het hy in Yorkshire, en later in Londen, met 'n evangeliese prediking in aanraking gekom. Hy het intussen afgekoel, maar toe hy eerw. Thom in Kaapstad ontmoet en sy hartelike preke hoor, het al die ou indrukke van weleer teruggekeer. "There is an innate excellence in the gospel, however plainly delivered," skryf Thom, "which always leaves an impression on the mind. Discourses that are highly polished frequently lose the native simplicity of truth, and hence such sermons generally please the imagination, but do not profit the heart."¹⁾

Mnr. Shepherd het ses dae voor sy dood gesê dat daar 'n klas van prediker is wat die evangelie reduceer tot 'n paar sedelike beginsels. Hulle preek omtrent die hemel, maar toon nie die weg daarheen aan nie. Hulle moedig 'n hervorming van wandel en beoefening van die deug aan sonder om die bron van krag aan te dui. Ds. Thom wil dus dat die prediking eenvoudig en vir sy doel ingerig moet wees. Hy sê: "there is much in pulpit services which, through the deceitfulness of man, tends to lend the ear astray with pride."

Die harde werklikhede van die lewe, soos hierdie sterfbed - ondervinding met Shepherd, het 'n stigma op sy preke daarna afgedruk. Wanneer hy die kansel bestyg, dan is die voorname van Richard Baxter sy deel n.l. om te preek asof dit die laaste preek is, as 'n sterwende tot sterwendes. Sy slotopmerking lui: "Many a sermon is preached in vain, because it has not that edge which visits to the house of mourning are calculated to give."²⁾

Sy/.....

1) Idem, 24.

2) Idem, 26.

Sy vrou is soms die fynste critica van die prediker. Mev. Thom het die kanselwerk van haar man hoog geskat. Sy skryf dat sy die Sabbatmôre met vreugde ontwaak het om na die huis van die Here te kan opgaan en voedsel vir haar siel te haal. "I went and experienced much joy," sê sy, "and on my return I sought retirement, and was comforted much in prayer." 1) Toe sy op 'n ander dag in sy kerk was, het allerlei gedagtes van twyfel haar beetgepak. Die leerrede gaan oor Sag. 13 v.1 en verskaf haar plesier. "The proclamation of the Gospel," skryf sy, "afforded me much satisfaction. O, what a pleasure it is for my soul to have ons minute of fellowship with God the Father and Christ." Alle onheilspellende gedagtes is tans verban. 2)

Sy vergesel haar man na die gevangenis, waar 'n menigte aandagtig na die heilswoorde luister. Die tekswoorde Sag.9 v.11 is toepaslik op hul omstandighede: "Ook sal Ek, wat jou betref, o Sion, kragtens die bloed van jou verbond jou gevangene loslaat uit die put sonder water." Mev. Thom skryf: "When the text was explained, I saw many in tears. I offered up a mental prayer to God: O God, engrave this precious word of Thine on their hearts and may thy spirit shed a blessing upon the service." 3)

Proewe/.....

-
- 1) Memoir of Mrs.Christina Louisa Thom of the Cape of Good Hope, who died March 13, 1816, aged 27, prepared from the manuscripts of her husband, the Rev. George Thom D.D.minister of the Dutch Reformed Church, Caledon, S.A., by Ingram Cobbin M.A.(London 1822), 34; Levensbeschrywing van Mej.C.L.Thom, gedrukt by A. Greig, Kaapstad.
 - 2) Idem, 40.
 - 3) Idem, 35.

Proewe van sy verkondiging vind ons in 'n sketsboekie, op die voorste blad waarvan staan: "Plans; Gosport Septr. 1809" en op die volgende bladsy "George Thom, missionary 1809".¹⁾ Of dit is tydens sy studietyd te Gosport geskryf of net daarna, want hy noem homself reeds "missionary". Waarskynlik het hy meer maal later gebruik gemaak van die sketse, want met donker ink word by die preekmateriaal nuwe gedagtes bygevoeg. Dit lyk of die een oor Openb. 5 v. 9 op Kaapse bodem kon uitgespreek gewees het, want as hy praat oor "The Persons Redeemed" dan voeg hy in swart ink by "The Sable African, the polished Asiatic, the rude hotentot, the degraded."

Geen prediking kan volgens sketse goed beoordeel word nie. Ons weet egter dat dr. Thom se kanselarbeid in die teken van sendingywer gestaan het. Sy opleiding het hy in 'n sendingkollege geniet en daarom vind ons nie die deftig-geleerde predikasies van die alumni van die Hollandse universiteite nie. Inteendeel, soos hy self gepleit het, hy wil die preke "plain and to the point" sien. Die invloed van Watts, Tillotson en Doddridge het reeds in Engeland diep deurgewerk sodat sy metode meesal sinteties is.

Ons neem tot voorbeeld sy eerste skets, oor 1 Thess. 5 v. 2.

"Exordium.

I. Enquire why the last day is called the day of the Lord:

1. Because Christ will be seated on his throne of judgment;
2. Because He will be avenged on his enemies;
3. Because the righteous will be openly acquitted;
4. Because the whole conduct of God will appear just.

II. To whom this day will come suddenly:

1. To mere moral man;

2. To/.....

1) Aan my ter insae geleen deur prof.dr. H.B.Thom van Stellenbosch.

2. To the man who wishes only as much religion as keep from Hell;
3. To the man who banishes the thoughts of a change of heart;
4. To the man who seldom thinks on Christ coming;
5. To the man who is deceiving himself and others;
6. To the man who denies the day of Judgment.

Improvo: If this day is coming suddenly, what are we doing?"

In meeste gevalle het hy sy slot heeltemal geimproviseer en dit aan die indruk van die moment oorgelaat.

Ons het geen twyfel nie, uit hoofde van wat reeds behandel is dat dr. George Thom 'n evangeliese voordrag van die godsdiens voorgestaan het. Hy het op 'n innerlike geloof aangedring. In die bogenoemde II (1) sê hy: "There is a kind of religion very prevalent in the world. Moral steady life, but there is no genuine love to God. No life within."

Hy is egter geen arminiaan nie. Hy glo nie dat die menslike natuur goed en gaaf is en homself kan verbeter nie. "Sinners are born captives," sê hy na aanleiding van Openb. 5 v. 9, "they are slaves as soon as they are born, for the chains of corruption bind them down." Nee, die mens kan hom nie bekeer nie. "Only Truth applied to the heart can effectually change the soul. Hundreds, I am afraid, mistake conversion." En as hy in dieselfde rede beklemtoon wie almal gered sal word, skryf hy: "Note. It is not said all nations, but out of all nations. There the Arminians will find.....¹⁾ difficulty."

Ons besit geen preek van hom in Hollands nie. Dit is egter duidelik dat die getuienis van Lord Charles Somerset dat "Mr. Thom speaks the Dutch language with great fluency"²⁾ nie korrek is nie. Hy was nie soos die ander Skotte eers in Utrecht om die taal aan te leer nie, maar moes in Suid-Afrika daarmee vertrouwd raak en hy was nie te suksesvol nie.

Ek/.....

1) Twee woorde onleesbaar.

Ek neem net 'n proewe uit sy notule in eie hand geskrywe:
"De Cassier word verzogt eenige honderd Rix DS die thans in
zyn handen zyn te moogen voor eenige maanden of (op) Interest
gesteld worden aan een veilige mensch - zoo dat deselfden mogen
in komen te ontmoeten de verwagte onkosten tot verbetering van
kerk en Pastory" Of nog 'n voorbeeld: " Zyn de Principaal I.
Callaw en den heer Wassenaar binnen toegelaten als Borg, de
welken en den Heer I. Theron verzogt hebben by de Predikant en
oud. H. Moller en Diakon Marais ontslaan indien het Geld voor-
schoten zal terug in handen van de Cassier Diakon gegeven zal
worden. Welke is toegestemd." 1)

1) Nutule kerkraad Tulbagh, 9 Jun., 26 Des. 1829.